

Instrucció 1/2019, per garantir els drets i la no-discriminació de les persones transgènere i intersexuals als centres penitenciaris de Catalunya

I. Introducció

1. Antecedents

L'any 2009 l'aleshores directora general de Serveis Penitenciaris va dictar la Instrucció 3/2009 relativa a la separació interior i peculiaritats del règim de vida de les persones transsexuals en els centres i unitats penitenciàries de Catalunya.

Des d'aleshores, s'han produït diferents canvis normatius que han propiciat un canvi de comprensió social respecte del col·lectiu de persones lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals (LGTBI) i que han permès que es pugui viure la diversitat sexual i afectiva en plena llibertat.

Aquests canvis han determinat la necessitat de revisar i adaptar els instruments que actualment regulen les peculiaritats del règim de vida de les persones internades en centres penitenciaris, per tal de garantir els drets i la no-discriminació d'aquest col·lectiu.

2. Anàlisi jurídica

Les normes internacionals sobre drets humans consagren com a principis bàsics la igualtat i la no-discriminació; en aquest sentit, l'article 1 de la Declaració Universal de Drets Humans afirma que "tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets" i l'article 2 de la mateixa Declaració afirma que "tota persona té tots els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense cap distinció de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política o de qualsevol altra índole, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició".

En aquesta mateixa línia, l'article 14 de la Constitució espanyola (CE) declara que "els espanyols són iguals davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social", i l'article 9.2 atribueix als poders públics la responsabilitat de promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integra siguin reals i efectives.

L'article 3 de la Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària (LOGP), estableix que l'activitat penitenciària s'exercirà respectant, en tot cas, la personalitat humana dels reclosos i els seus drets i interessos jurídics no afectats per la condemna, sense que s'estableixi cap diferència per raó de raça, opinions polítiques, creences religioses, condició social o qualssevol altres circumstàncies de naturalesa anàloga, i l'apartat 4 d'aquest precepte estableix que correspon a l'Administració penitenciària vetllar per la vida, la salut i la integritat de les persones internes, obligació que té el correlatiu dret d'aquestes persones en l'article 4 del Reglament penitenciari (RP), aprovat mitjançant el Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, que indica que tenen dret que l'Administració vetlli per llurs vides, integritat i salut.

A Catalunya, l'any 2014 va entrar en vigor la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, la qual té com a objectiu desenvolupar i garantir els drets d'aquestes persones, i evitar-los situacions de discriminació i violència.

L'article 17.5 d'aquesta Llei estableix que en els equipaments en què es diferencien els espais per sexes, s'ha de vetllar perquè la persona transgènere pugui fer ús dels espais assignats al gènere sentit.

Així mateix, l'article 18 del mateix text legal preveu que en l'àmbit de l'ordre públic i de la privació de llibertat, el Govern, entre d'altres qüestions, ha d'establir normes d'identificació i escorcoll per a persones transgènere d'acord amb la identitat sentida i ha de garantir que els interns transgènere als centres penitenciaris rebin un tracte i tinguin unes condicions de vida que corresponguin al gènere amb què s'identifiquen.

L'article 23.1 estableix que les administracions públiques de Catalunya hauran d'establir per reglament les condicions perquè les persones transgènere i les persones intersexuals siguin tractades i anomenades d'acord amb el nom del gènere amb què s'identifiquen, encara que siguin menors d'edat, i d'acord amb l'apartat 4 del mateix precepte, les persones transgènere i les persones intersexuals s'han de poder acollir al que estableix aquesta Llei sense que calgui cap diagnòstic de disfòria de gènere ni cap tractament mèdic.

D'altra banda, cal tenir present que d'acord amb les previsions de la Llei 3/2007, de 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones, la persona de nacionalitat espanyola, major d'edat i amb capacitat suficient, pot sol·licitar la rectificació de la menció registral de sexe, la qual comporta el canvi de nom propi de la persona, a l'efecte que no resulti discordant amb el seu sexe registral.

En aquest sentit, cal afegir que la Instrucció de la Direcció General dels Registres i del Notariat, de 23 d'octubre de 2018, sobre canvi de nom en el Registre Civil de persones transsexuals, permet el canvi de nom per a l'assignació d'un de corresponent al sexe diferent del resultant de la inscripció de naixement, sempre que el sol·licitant declari davant de l'encarregat del Registre Civil, o bé en document públic, que se sent del sexe corresponent al nom sol·licitat, i que no li és possible obtenir el canvi de la inscripció del seu sexe en el Registre Civil, perquè no compleix els requisits de l'article 4 de la Llei 3/2007, de 15 de març, esmentada.

Així doncs, en el context normatiu enunciat, per tal de fer efectius els drets de les persones trans ingressades en centres penitenciaris catalans i garantir el correcte compliment de les obligacions que pertoquen a aquesta Administració, caldrà conjugar les disposicions contingudes en la legislació penitenciària amb les que es deriven de la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, abans esmentada, sense perjudici de l'exclusiva competència estatal per a la regulació, en l'àmbit del Registre Civil, dels requisits necessaris per al canvi de la marca registral del sexe i del nom que l'acompanya.

Per tot això, i d'acord amb el marc normatiu, aquesta Instrucció vol establir que:

Una persona trans reconeguda oficialment mitjançant la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones, **ha de ser tractada**, a tots els efectes, **com a membre del sexe que consta en el document oficial d'identificació**.

En cas que una persona presenti una documentació oficial d'identificació, en què hi hagi una discordança entre el nom i el sexe, la persona **ha de ser consultada sobre com vol ser tractada**, a tots els efectes, si conforme a la identitat de gènere sentida (que podria indicar el nom del document) o conforme a la que indica el sexe del document. (S'ha de tenir present que la discordança entre nom i sexe pot ser perquè la persona hagi seguit el procediment previst a la Instrucció de 23 d'octubre de 2018 de la DGRN o per l'ús de noms atribuïbles a home i dona de manera indistinta).

Per a la resta, tant estrangers com nacionals, l'**autodefinició** amb el gènere sentit, és a dir, amb la identitat de gènere sentida, és l'únic criteri de prova exigible.

Les persones trans han de ser ateses, a tots els efectes, d'acord amb el seu gènere sentit. Han de ser consultades, durant les primeres interaccions socials que es donin entre el personal penitenciari i la persona que arriba al centre, sobre com volen ser tractades. La **voluntarietat i la decisió de la persona**, respecte a la identitat de gènere, ha de ser un eix conductor en les relacions amb les persones trans.

Les persones trans reconegudes registralment, les que només hagin fet el canvi de nom segons la Instrucció de 23 d'octubre de la DGRN, i les autodefinides, tindran el mateix tractament i opcions d'accedir a serveis, programes i prestacions que la resta de persones ingressades al mateix Centre.

II. Àmbit d'aplicació subjectiu

Aquesta Instrucció afecta tots els professionals que presten servei en qualsevol instal·lació penitenciària.

III. Àmbit d'aplicació material

1. Ingrés

Quan una persona ingressa en un centre penitenciari, s'ha de registrar conforme a les dades que constin a la documentació oficial que sigui portadora en aquell moment, i se la informará de la possibilitat d'acollir-se al procediment descrit en aquesta Instrucció.

Si en aquest moment **la persona expressa que la seva identitat de gènere** (autodefinició del gènere de la persona) o l'**expressió de gènere observada** (comportament social de la persona, independentment del seu sexe de naixement i de la seva identitat de gènere) **no es corresponen amb les dades de la documentació oficial**, la persona **serà requerida**, per part del personal de la Unitat d'Ingressos, **per tal que determini l'ús dels pronoms, el nom i el gènere amb què vol ser tractada**, en cas que no consti a la documentació.

Cal tenir present que aquest procediment s'ha de mantenir de manera discreta i respectuosa, i sempre en absència de qualsevol altra persona no implicada en el tràmit d'admissió, ateses la reserva i confidencialitat que cal mantenir. La vulneració d'aquest precepte és un clar exemple de discriminació, sobre el qual cal aplicar el deure d'intervenció que estableix l'article 11 de la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, del Parlament de Catalunya.

Un cop fets els tràmits administratius de l'ingrés, la persona s'ubicarà, amb l'autorització prèvia de la direcció del centre, a la Unitat d'Ingressos, amb el règim de vida que preveu l'apartat V, Peculiaritats del règim de vida de les persones trans ingressades en centres i unitats d'execució penal, d'aquesta Instrucció, fins que hagi finalitzat tot el protocol d'ingressos (visita mèdica, entrevistes amb membres de l'equip multidisciplinari) i la direcció hagi pres la decisió sobre la millor ubicació d'acord amb les diferents variables intervinents en cada cas.

2. Sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere

La manifestació sobre la identitat de gènere es pot fer en el moment del seu ingrés o amb posterioritat, durant l'estada al centre, sense necessitat de cap altre tràmit o element de prova addicional (reconeixement mèdic, psicològic o psiquiàtric, etc.). L'**autodefinició** amb el gènere sentit, és a dir, amb la identitat de gènere sentida, és l'únic criteri de prova exigible.

En el moment que hi hagi la manifestació d'identitat de gènere s'ha de facilitar a la persona el model de Sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere (annex 1), que haurà de quedar diligenciat a l'expedient de la persona interna, amb la finalitat que quedi constància de la seva petició.

Aquesta sol·licitud és l'instrument d'inici mitjançant el qual es vehicula el procediment d'identificació d'una persona com a trans i el reconeixement d'aquesta realitat a efectes penitenciaris.

Un cop formulada la sol·licitud de reconeixement de gènere per la persona interessada (annex 1), la direcció del Centre ha d'adoptar les mesures necessàries quant a la separació

interior, amb un règim de vida que s'adapti a les peculiaritats que estableix l'apartat V, Peculiaritats del règim de vida de les persones trans ingressades en centres i unitats d'execució penal, d'aquesta Instrucció, si no ho hagés fet abans.

IV. Actuacions de separació interior i sol·licitud de canvi d'unitat o trasllat de centre per raons d'identitat de gènere

1. Sol·licitud de canvi d'unitat o trasllat de centre per raons d'identitat de gènere. Procediment

Les persones trans **podran optar** mitjançant una petició adreçada a la direcció del centre a ser ubicades en unitats o centre del gènere amb el qual s'identifiquen, a través d'un procediment individualitzat, cas per cas, que seguidament es determinarà, tret que existeixin causes, així valorades per part de la Junta de Tractament, que aconsellin que la persona ha de ser ubicada de manera més apropiada en unitats o centres d'acord amb el sexe biològic de la persona.

S'ha de tenir present que tot i tenir la documentació canviada i haver fet canvi de sexe al Registre Civil, pot donar-se el cas que no sigui recomanable ubicar la persona en una unitat o centre conforme a la identitat sentida i registralment determinada, per garantir la seguretat basant-se en situacions de transfòbia o altres violències per múltiples raons (exemple d'homes trans ingressats en centres o unitats d'homes).

La fórmula per minimitzar o evitar aquestes situacions passa per donar la possibilitat d'escollir a la persona trans sobre la unitat o centre, d'homes o de dones, segons sigui el cas, on vol romandre, tot i així, condicionada, en última instància, per la decisió que prengui el centre directiu.

Aquesta decisió ha d'estar motivada en:

1. La naturalesa de l'activitat delictiva i el seu historial penal (a valorar especialment els delictes de violència de gènere i/o els delictes contra la llibertat sexual de dones o nens).
2. Historial penitenciari (a valorar especialment problemes d'inadaptació amb impacte a la seguretat d'altres persones o del centre penitenciari mateix).
3. El risc de seguretat percebut de la persona trans cap a altres persones internes i/o a la inversa. En aquest supòsit, s'ha de valorar, conjuntament amb la persona interessada, el risc de patir situacions de discriminació, transfòbia o altres violències relacionades en els diferents escenaris possibles en què la persona es trobarà.
4. Si la decisió de començar a viure en un gènere diferent a l'assignat en néixer comença després d'un període d'estada al Centre sense que prèviament hagi referit cap voluntat de canvi, manifestació o consulta prèvia sobre el procés de canvi d'identitat, s'haurà d'observar si aquesta decisió es manté d'una manera consistent i permanent, després d'una evolució (mai superior a tres mesos), i no respon a una demanda puntual o instrumental, sobretot en els supòsits de petició de canvi a unitats o centre diferent del gènere assignat en néixer (ex. home que manifesta gènere sentit de dona i vol canvi a unitats o centre de dones, o a la inversa).

En aquest darrer cas, l'equip multidisciplinari ha d'establir un acompanyament d'alguna persona referent (pot ser d'una entitat especialitzada), per tal d'ajudar la persona durant el procés i, en cap cas, la decisió final estarà basada en valoracions mèdiques o físiques de la persona, sense perjudici que cal respectar la identitat de gènere sentida.

Només si la petició comporta petició de trasllat a una unitat o centre conforme a la seva identitat de gènere sentida (d'unitat d'homes a dones o a la inversa), la direcció de l'establiment ha d'ordenar la incoació del tràmit, que a continuació es detalla, i demanar als professionals de l'equip multidisciplinari de referència la informació necessària, sobre els

quatre aspectes a valorar per tal d'ubicar persones en una unitat o centre d'acord amb el gènere sentit, definits en aquest apartat.

1.1 Procediment

El procediment que cal seguir és:

- a) En un termini màxim de 10 dies, després de l'inici del tràmit, l'equip multidisciplinari ha d'elevat els informes raonats, que donin resposta expressa als 4 criteris establerts en l'apartat anterior d'aquesta Instrucció, a la Junta de Tractament. En el cas del supòsit 4, el termini dels 10 dies es comptarà a partir del període establert com a màxim en aquell apartat (3 mesos).

Per valorar aquests casos, la figura del referent de gènere del centre ha de participar en la reunió de l'equip multidisciplinari, per tal d'aportar la seva expertesa i assessorar sobre el contingut dels informes i els aspectes valorats.

Els informes han d'incloure les aportacions dels professionals que configuren l'equip multidisciplinari, tant de l'àmbit de rehabilitació com de servei interior, atenent els diferents enfocaments del risc que es valora.

Aquests informes s'han de limitar a les valoracions i continguts dels 4 criteris detallats anteriorment (inici d'aquest apartat III.1), sense entrar en altres valoracions de tipus biopsicosocial o mèdic, que estigmatitzin la persona.

- b) La Junta de Tractament, un cop rebuts els informes esmentats a l'apartat a) d'aquest procediment, a la primera Junta que s'hagi de celebrar, prendrà un acord respecte a la pretensió de canvi d'unitat o centre.
- c) L'acord d'aquest òrgan col·legiat s'ha de elevar al Servei de Classificació de la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat, per tal que es dicti la resolució que resulti pertinent, en un termini no superior a 10 dies des de la seva recepció. La tramesa al centre directiu s'ha de dur a terme de conformitat amb les previsions contingudes a l'article 32.3 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya (ROFSEPC), aprovat mitjançant el Decret 329/2006, de 5 de setembre.

La proposta de canvi de destinació de la Junta de Tractament s'ha d'elevat al Servei de Classificació, indistintament de preventius o penats, per tal que aquest Servei centralitzi l'estudi de les propostes, atenent les especificitats tècniques d'aquestes propostes, i que s'emeti la resolució de canvi de centre o d'unitat (quan afecti passar d'unitats d'homes a dones o a la inversa) per part del Servei corresponent, segons la distribució competencial entre preventius i penats.

- d) Un cop dictada la resolució, estimatòria o denegatòria, degudament motivada, s'ha de notificar a la persona interessada de manera individualitzada, i ha de contenir el pronunciament del reconeixement de la seva sol·licitud de canvi d'unitat o centre, amb la indicació que aquest canvi no tindrà efectes en ingressos futurs, ni cap altre reconeixement administratiu fora de l'àmbit penitenciari. A més a més, ha de contenir la indicació relativa al recurs d'alçada que contra la resolució es pot interposar, així com l'òrgan i el termini per fer-ho.
- e) Un cop resolt favorablement el trasllat a un altre centre i/o localitat, si es tracta d'una persona en situació preventiva, s'ha de comunicar a l'autoritat judicial corresponent, d'acord amb l'article 31 del Reglament penitenciari (RP), aprovat mitjançant el Reial decret 190/1996, de 9 de febrer.

2. Actuacions relatives a la ubicació

En qualsevol cas, tant si es resol o no acordar un canvi de centre o unitat de destinació, la mera declaració de la identitat de gènere per part de la persona, a efectes penitenciaris,

implica per part de la direcció del centre l'adopció de les mesures i prevencions necessàries per garantir la ubicació i la integració de la persona trans, d'acord amb la seva identitat de gènere, en l'establiment penitenciari, i l'adopció de les mesures previstes a l'apartat V, Peculiaritats del règim de vida de les persones trans ingressades en centres i unitats d'execució penal, d'aquesta Instrucció.

Mentre no es produeixi la resolució per part del Servei de Classificació o bé l'execució del trasllat per part del Servei de Gestió Penitenciària, la direcció de l'establiment penitenciari, si no les hagués adoptat prèviament, ha de dur a terme les actuacions següents:

- a) Assignar la ubicació més adient per a la persona sol·licitant, que permeti garantir el règim de vida establert a l'apartat V, Peculiaritats del règim de vida de les persones trans ingressades en centres i unitats d'execució penal, d'aquesta Instrucció;
- b) Donar les indicacions oportunes a l'equip multidisciplinari corresponent, o al professional que centralitzi les tasques de referent de gènere del Centre, perquè:
 - informi la persona sol·licitant del contingut de la present Instrucció, així com del procediment, els efectes i les condicions provisionals de la ubicació fins a la resolució de la sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere a nivell penitenciari;
 - informi la persona interessada que, en aquell moment o amb posterioritat, podrà demanar el canvi de nom a la targeta sanitària, acollint-se al protocol de col·laboració entre la Direcció General d'Igualtat i el CatSalut, de 20 d'abril de 2016, mitjançant el model de sol·licitud que figura a l'annex 2 d'aquesta Instrucció. El formulari en què demana el canvi de nom a la targeta sanitària, un cop emplenat i signat, s'ha de trametre al Servei de Rehabilitació de la Sub-direcció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat.

En els supòsits que la persona no vulgui emplenar la Sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere (annex 1), i existeixi una evident contradicció entre la seva fisiologia sexual i la identitat de gènere expressada, la direcció de l'establiment, d'ofici, pot fer les adaptacions del règim de vida i ubicar **en una unitat del mateix Centre, corresponent al sexe documentat al seu DNI o document d'identitat similar (sexe biològic)**, però adaptat a les seves característiques, i d'acord amb les condicions de vida del punt IV, atenent la vulnerabilitat i el risc de patir violència que les persones trans pateixen a la societat, o en un entorn no protegit, i sense els corresponents suports que ajudin a la inclusió i la integració al medi concret.

3. Canvi de nom, documentació i informació compartida amb altres organismes

3.1 Canvi de nom d'ús comú

Els procediments que estableix la Llei 3/2007, de 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones, i la Instrucció de la DGRN, de 23 d'octubre de 2018, sobre el canvi de nom en el Registre Civil, han donat resposta a moltes persones trans.

Tot i així, a l'entorn penitenciari encara trobem persones que per no reunir alguna de les condicions requerides a les normes (la més destacada: la nacionalitat espanyola), o no haver tingut l'oportunitat d'exercir els seus drets, per desconeixement o altres motius, requereixen d'un procediment propi i intern dels establiments penitenciaris, de reconeixement dels elements que configuren la seva identitat, com és l'ús del nom comú, per tal d'avançar en el reconeixement real de la igualtat des d'una visió proactiva, i d'acord amb el que estableix l'article 3 de la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals, i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia.

Per tal de poder fer el canvi de nom a nivell penitenciari, en aquells casos que no disposin d'un document oficial acreditatiu (DNI, passaport o document vàlid per al reconeixement de la identitat) on consti el nom propi concordant amb la identitat de gènere sentida, cal que la persona sol·licitant empleni el model de Sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere de l'annex 1, adreçada a la direcció del centre, qui ha de resoldre la petició en un termini no superior a 10 dies.

El canvi **només afectarà el nom propi**; en cap cas es podran modificar els cognoms mitjançant aquest procediment.

Únicament es podrà denegar el canvi de nom quan aquest no sigui admissible i per aquests motius:

- Noms que puguin induir a una confusió d'identificació, com seria el cas de cognoms convertits en noms.
- Noms que ja tingui un germà viu.

3.2 Documentació

L'expedient penitenciari ha de mantenir de manera permanent la història penitenciària de la persona ingressada i, entre altres dades, s'inclou el nom i el gènere assignat al néixer (tret que s'hagi modificat registralment prèviament al primer ingrés en un centre penitenciari).

El canvi registral del nom i/o de sexe de la persona trans comportarà que s'hagi d'adequar la documentació penitenciària, així com els arxius i les bases informàtiques corresponents a la nova situació legal, i s'haurà de conservar en el seu expedient personal la informació anterior com a àlies.

El canvi de la menció relativa a sexe i/o nom registral no modificarà la titularitat dels drets i obligacions que la persona tenia amb anterioritat al canvi registral.

El canvi de registres oficials s'ha de produir quan el centre penitenciari, generalment a través de la persona interessada o els seus representants, rebi la informació fefaent sobre el canvi registral de l'anotació de sexe i/o nom. A partir d'aquesta informació, la Unitat de Gestió Penitenciària (UGP) del centre iniciarà la tramitació del canvi de la documentació penitenciària, i ho comunicarà a les autoritats governatives i judicials, sense perjudici de la necessitat d'adaptar la documentació d'identificació personal (DNI, passaport o similar) a la nova realitat registral si encara no s'ha produït.

Correspon a les persones trans, que després del seu ingrés hagin obtingut la rectificació registral de la menció del sexe i el nom inscrit, o tan sols del nom propi, informar de manera clara i fefaent d'aquesta circumstància a la direcció de l'establiment penitenciari on estiguin ingressades, per tal que pugui prestar els serveis i garanties previstos en aquesta Instrucció.

El director, a partir de la informació rebuda sobre el canvi de registres, designarà un professional per tal d'informar la persona interessada que ha de sol·licitar la modificació de la documentació d'identificació personal, en els casos que no estigui actualitzada conforme als canvis registrals, com ara el document nacional d'identitat, el passaport, el carnet de conduir o d'altres, i el centre penitenciari prestarà el suport que calgui per fer-ho efectiu mitjançant les modalitats de sortides previstes al Reglament penitenciari en funció de la situació penal i penitenciària de la persona, si el Centre no disposés d'un servei organitzat de renovacions de documentació amb el Cos Nacional de Policia.

El director donarà instruccions a l'equip multidisciplinari corresponent o al professional que centralitzi les tasques de referent de gènere del Centre, per tal que informi la persona interessada que en aquell moment o amb posterioritat podrà demanar el canvi de nom a la targeta sanitària, acollint-se al protocol de col·laboració entre la Direcció General d'Igualtat i el CatSalut, de 20 d'abril de 2016, mitjançant el model de sol·licitud que figura a l'annex 2 d'aquesta Instrucció. El formulari en què demana el canvi de nom a la targeta sanitària, un

cop emplenat i signat, s'ha de trametre al Servei de Rehabilitació de la Sub-direcció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat.

El Sistema d'Informació Penitenciària de Catalunya (SIPC) ha de recollir les particularitats que aquesta Instrucció determina, de tal manera que en l'àmbit penitenciari pugui quedar un registre dels diferents canvis produïts, i segons les diferents possibilitats i la data en què es van produir.

Mentre aquests canvis siguin efectius al SIPC, el director del centre, i respecte d'aquelles persones a qui s'hagi reconegut el canvi de nom i d'identitat únicament als efectes penitenciaris (no hi ha canvis registrals), establirà un sistema que permeti que les persones que es trobin en aquestes situacions puguin ser tractades de conformitat amb el nom i la identitat sentida.

Caldrà tenir present que la modificació de les dades del SIPC no distorsioni la documentació penal i penitenciària de l'expedient de la persona ingressada.

3.3 Informació compartida i confidencialitat

Respecte al reconeixement de gènere als efectes penitenciaris, sense canvi registral, s'ha d'informar les persones afectades que aquest tractament, atès que els protocols que segueixen altres instàncies no penitenciaris no tenen per què coincidir amb la línia establerta en aquesta Instrucció, es pot veure afectat en àmbits diferents a l'estrictament penitenciari (durant els trasllats, als jutjats o altres instàncies no penitenciaris), i que pot afectar en la forma per dirigir-se a la persona (ús de nom oficialment acreditat), així com aspectes sobre l'escorcoll o l'ús d'elements propis de la seva expressió de gènere i, en tot cas, en les actuacions de caràcter oficial, incloses les documentals, en què s'haurà d'emprar nom i sexe oficialment acreditat.

Tot el personal que tingui accés a la informació o dades relatives als procediments regulats en aquesta Instrucció estan obligats a respectar la seva confidencialitat.

La informació relativa a dades d'identificació de persones trans ha de ser tractada amb alts estàndards de protecció, i d'acord amb la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals, i el Reglament europeu (UE) 2016/679 del Parlament i del Consell, de 27 d'abril de 2016, relatiu a la protecció de les persones físiques pel que fa al tractament de dades personals i a la lliure circulació d'aquestes dades.

V. Peculiaritats del règim de vida de les persones trans ingressades en centres i unitats d'execució penal

La direcció de l'establiment on romanguin ingressades les persones trans ha de vetllar perquè:

- a) Es respecti la seva dignitat personal així com la identitat de gènere declarada, i l'internament en les unitats i/o mòduls que correspongui;
- b) Siguin anomenades pel nom propi que han escollit, i amb els pronoms relatius a la identitat de gènere declarada, amb especial incidència als avisos per megafonia o crides col·lectives. En cas que alguna persona no s'identifiqui amb cap de les dues opcions tradicionals (home o dona), se l'ha d'anomenar pel nom escollit i se li ha de consultar quin tractament vol rebre;
- c) Disposin d'un professional de referència per tal de tractar d'aquells temes específics a les seves necessitats, tot i que en qualsevol moment poden dirigir-se a qualsevol membre del personal;

- d) A nivell administratiu, al centre penitenciari, els documents d'ús intern (llistes d'activitats, carnets d'identificació, ordres internes i altres de similars) s'adeqüin al nom i gènere sentit;
- e) Siguin ubicades en cel·les individuals o, si escau, consultar-los amb qui volen compartir la cel·la, que ha de ser de mutu acord, llevat de situacions on hi hagi risc per a la seva integritat, per raons de salut o d'altres de component regimental;
- f) S'estableixin mesures per garantir la intimitat de les persones, com pot ser la diferenciació horària d'ús, en el cas de dutxes o vestidors i serveis d'ús comú;
- g) Es practiquin els escorcolls preferentment per mitjans electrònics i, en tot cas, amb respecte a la identitat de gènere sentida i se li hagi consultat sobre la preferència del gènere de la persona que ha de conduir l'escorcoll.

Tot i així, tots els interns i internes han de ser escorcollats d'acord amb les normes vigents i d'acord amb les circumstàncies i estàndards establerts per aquesta pràctica professional.

Als escorcolls corporals o amb nu integral, les persones objecte de l'escorcoll han de ser consultades sobre la seva preferència respecte al gènere del professional de Servei Interior que ha de conduir l'escorcoll. Si la persona a escorcollar no manifesta preferència i sempre que sigui possible, el professional assignat serà del mateix gènere que el de la identitat de gènere sentida per la persona a escorcollar.

Durant l'escorcoll, si s'escau, i amb el màxim de sensibilitat, si la persona fos portadora d'algun element o pròtesi, se li requerirà que el lliuri per tal de veure la part del cos ocultada i comprovar que l'objecte no ha estat manipulat. Aquests objectes s'han de retornar immediatament un cop escorcollats, i cal garantir el temps suficient per tal que la persona pugui reemplaçar aquests objectes i facilitar-li un mirall, si el demana.

- h) Accedeixin al conjunt de serveis (s'ha de tenir present, entre d'altres, el servei de perruqueria, bugaderia), programes i prestacions penitenciàries, a la formació d'adults, formació professional i treball penitenciari en les mateixes condicions que la resta de la població interna;
- i) Puguin accedir i portar els vestits, roba interior, cosmètics i altres formes d'expressió pròpies del gènere sentit, amb les limitacions que les normes interiors imposen al conjunt de la població penitenciària sobre l'ús de joies i altres objectes de valor;
- j) S'organitzi un sistema per proveir productes, o elements disponibles en proveïdors especialitzats, socialment no comuns, que puguin ser requerits per tal de mantenir la seva identitat o expressió de gènere, i que ha de ser entès des de la perspectiva d'una necessitat i no com un privilegi, i amb prescripció d'un especialista sanitari, si fos el cas, de material sanitari o de pròtesis;
- k) Puguin accedir o continuar qualsevol tractament mèdic o hormonal relatiu al seu procés, mitjançant els dispositius de la xarxa sanitària pública integrats al centre.

L'òrgan competent del CIRE ha de garantir que a les botigues dels diferents centres les persones trans puguin accedir a productes relacionats amb la imatge i la cura personal d'acord amb la seva identitat de gènere (roba interior d'acord amb el gènere sentit o d'expressió, cremes depiladores o altres sistemes depilatoris similars i altres necessitats equiparables).

Les persones trans especialment aquelles que no han començat o estan a l'inici d'un tractament hormonal, poden utilitzar diferents objectes que ajuden a presentar una imatge personal més d'acord amb el gènere amb el qual s'identifiquen. Aquests elements poden anar des de determinat tipus de pròtesis fins a sostenidors encoxats. Independentment del grau de complexitat dels objectes, l'accés únicament estarà restringit en circumstàncies excepcionals. Només seran prohibits quan es pugui

demostrar que aquests elements representen un risc per la seguretat i, que aquest, no pot ser reduït d'una altra manera que no sigui la limitació d'accés a l'objecte en qüestió.

En qualsevol cas, les persones trans ingressades en centres i unitats d'execució penal gaudeixen dels drets i deures que la normativa vigent reconeix a totes les persones que compleixen penes i mesures penals privatives de llibertat i, en especial, els que preveuen els articles 3 i 4 de la LOGP.

La situació de vulnerabilitat general en què es troben aquestes persones ha de representar una oportunitat per als serveis d'execució penal de Catalunya, en el sentit d'afavorir l'alineació de la identitat física amb les característiques del gènere al qual s'identifiquen com una eina més del procés de reinserció social.

VI. Facilitar a les persones trans que romanen als centres i unitats penitenciàries la possibilitat d'exercir el dret al canvi de sexe i/o nom al Registre Civil o a un altre registre competent

Quan un intern de nacionalitat espanyola hagi presentat una sol·licitud de reconeixement d'identitat de gènere, la direcció del centre designarà el referent de gènere del centre o, si escau, un altre professional per tal que informi la persona interna del seu dret a demanar la rectificació registral de sexe i/o nom, d'acord amb les previsions de la Llei 3/2007, de 15 de març, o el canvi de nom d'acord amb la Instrucció de 23 d'octubre de la DGRN, així com prestar el suport i l'acompanyament necessari per tal de fer aquestes peticions.

En el cas que la demanda de rectificació registral provingui d'una persona migrada, d'una altra nacionalitat, la direcció del centre ho comunicarà a la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima, concretament al Servei de Rehabilitació, per tal d'explorar amb les autoritats del seu país les possibilitats de fer aquest tràmit, sempre amb el consentiment previ de la persona interessada.

VII. Especificitats per a població trans jove

És evident que entre les persones existeixen realitats i situacions diferents, i que les categories socials no són homogènies, i per tant és convenient tenir molt present les diferents situacions que generen vulnerabilitat a les persones que acullen els centres penitenciaris, i específicament les persones trans i, dins d'aquesta categoria, les diferents situacions, com les persones d'edat avançada, les dedicades al treball sexual, les persones migrades, i especialment les persones joves, sobre les quals s'ha de fer un treball molt específic, amb acompanyament d'entitats o persones especialitzades en la matèria que puguin ajudar al lliure desenvolupament de la seva personalitat.

En general, per al conjunt de la població, però molt específicament per a la població jove, s'ha de promoure el respecte a l'orientació sexual, la identitat o l'expressió de gènere i les característiques sexuals de totes les persones, i s'han de promoure les bones pràctiques dirigides a garantir la diversitat i la visibilització de les persones LGTBI i la seva realitat, tant en l'àmbit públic com en el privat.

Com a norma, als col·lectius de persones joves a la presó, se'ls ha d'oferir assessorament en qüestions de diversitat sexual, de gènere i models de família, així com elements de visualització de la diversitat sexual, la identitat i l'expressió de gènere en els diferents àmbits de la vida de la presó.

La cura i la gestió de persones trans joves, que manifestin la voluntat de transició o que proposin viure permanentment en el gènere amb el qual s'identifiquen, ha de ser coherent amb el deure de promoure el seu benestar integral i s'ha de dirigir a facilitar el procés amb

els suports comunitaris i/o professionals que calguin (no patologitzants), com a element substancial a la seva reinserció social.

El foment d'iniciatives dirigides a la prevenció i l'erradicació de l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia són desitjables en qualsevol àmbit i franges d'edat, però especialment eficaces en el col·lectiu de persones joves, tenint en compte el seu procés de configuració de la personalitat. Per tant, aquestes accions han d'estar molt presents entre el personal de servei, i cal estar amatent a qualsevol conducta discriminatòria o de violència cap a les persones en funció de la seva orientació, expressió o identitat sexual i actuar d'acord amb el deure d'intervenció que preveu l'article 11 de la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals, i posar-ho en coneixement de la direcció del centre penitenciari.

En aquests supòsits de persones joves, s'ha de tenir present l'especial grau de vulnerabilitat (consum de drogues, alcohol, salut mental, explotació sexual) en què es troben, així com que aquesta situació es pot veure agreujada pel fet de l'internament en un establiment penitenciari, des de la perspectiva del risc de la conducta violenta autodirigida o des de la possibilitat de ser víctima de violència sexual. Tots aquests elements han de ser curosament avaluats per l'equip multidisciplinari i estar molt presents en la proposta de la Junta de Tractament, quant a la resolució sobre la ubicació i les mesures que s'han d'adoptar respecte al règim de vida, i que han d'estar dirigits a establir un entorn acollidor i de suport en relació amb la seva identitat de gènere, que actuï com a factor de protecció.

Aquesta decisió formal de viure d'acord amb el gènere sentit serà un element important en el Programa de tractament (PIT) o en el Model individualitzat d'intervenció (MII) i s'ha d'oferir la possibilitat de contactar amb el suport de membres trans de la comunitat, vinculats a alguna de les entitats col·laboradores, per tal d'obtenir el suport d'altres persones que hagin viscut experiències similars, així com l'assessorament per part de serveis especialitzats si ho demanés, en el sentit d'acompanyar els joves en les seves necessitats i decisions respecte a la seva identitat de gènere.

El contacte amb les entitats comunitàries especialitzades s'ha de vehicular a través del Servei de Rehabilitació.

VIII. Suport als centres penitenciaris i coordinació amb els òrgans externs

El Servei de Rehabilitació donarà suport als equips directius i als professionals dels centres penitenciaris i coordinarà les actuacions derivades de l'aplicació d'aquesta Instrucció amb l'Àrea d'Igualtat de Tracte i No-discriminació de la Direcció General d'Igualtat i altres organismes i entitats, així com qualsevol matèria relacionada amb la temàtica LGTBI, i l'aplicació de polítiques d'actuació relacionades amb aquesta població que es poguessin adoptar des de la Direcció General d'Igualtat i la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima.

Als efectes de tenir coneixement dels diferents estats de les persones trans als diferents centres penitenciaris de Catalunya, així com pel fet que es tracta d'una matèria que forma part de l'abordatge global de la persona dins del seu procés de reinserció, amb clara incidència en el desenvolupament integral de la personalitat i del seu procés de transformació social i com a element per poder establir les coordinacions necessàries amb la resta de serveis i entitats especialitzades, la direcció dels centres traslladaran al Servei de Rehabilitació una còpia de les peticions relatives al reconeixement d'identitat sexual i de nom, així com de les peticions de trasllats o canvis d'unitats, sense perjudici que aquesta informació s'hagi d'enviar a les unitats responsables de la seva valoració i resolució.

Conjuntament amb la coordinació necessària entre l'Àrea d'Igualtat de Tracte i No-discriminació i el Servei de Rehabilitació, s'afavorirà la presència i col·laboració de les entitats especialitzades en aquesta matèria amb la finalitat de desenvolupar un treball col·laboratiu i de participació del teixit associatiu.

IX. Deure d'intervenció dels professionals penitenciaris

L'article 11 de la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, del Parlament de Catalunya, estableix el deure d'intervenció, respecte als professionals que actuen en àmbits establerts a l'article 10 de la referida llei (la salut, l'educació, el món laboral, els serveis socials, la justícia i els cossos de seguretat, l'esport i el lleure, i la comunicació), i que fan tasques de prevenció, detecció, atenció, assistència i recuperació.

Aquests professionals, si tenen coneixement d'una situació de risc o tenen una sospita fonamentada de discriminació o violència per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere, tenen el deure de comunicar-ho, en el cas de l'àmbit penitenciari, a la direcció del Centre, mitjançant el corresponent informe motivat.

Com a norma general, la professionalitat, el respecte i la sensibilitat ha de guiar les actuacions dels diferents professionals i tractar les persones pel nom i usar els pronoms d'acord amb la identitat de gènere sentida, així com guardar reserva, i no divulgar dades sobre possibles canvis de sexe o nom enfront de tercers, fora de l'Administració penitenciària, si no és amb autorització expressa de la persona, i amb les limitacions que preveu la norma sobre protecció de dades personals.

En compliment de l'article 11.2 de la Llei 11/2014, la Generalitat va adoptar l'Acord GOV/147/2017, de 17 d'octubre, pel qual s'aprova el protocol que desplega el deure d'intervenció de les persones que treballen a les administracions públiques de Catalunya per fer efectiu l'abordatge de l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia a Catalunya.

X. Formació i sensibilització dels professionals

En compliment dels articles 10.2 i 18.e) de la Llei 11/2014, la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima, en coordinació amb l'Àrea d'Igualtat de Tracte i No-discriminació de la Direcció General d'Igualtat i el Centre d'Estudis Jurídics i de Formació Especialitzada impulsarà accions de formació inicial i continuada del personal penitenciari, i específicament per a referents de gènere, que tractin la diversitat pel que fa a l'orientació sexual, la identitat de gènere o l'expressió de gènere, i també la normativa civil, administrativa i penal protectora de les persones LGBTI i, en la mesura que sigui possible, es comptarà amb el suport de les associacions i entitats, així com d'especialistes, per tal d'assegurar que aquesta formació és sensible amb les diferents perspectives i formes de sentir i ser de les persones trans i que manté la perspectiva de gènere i de les desigualtats que genera el sistema sexe-gènere, com operem i com es poden prevenir, per tal de minimitzar les violències trànsfobes.

Disposició derogatòria

Queden derogades totes les circulars, instruccions i ordres de servei que contradiguin o s'oposin a les disposicions que conté la present Instrucció. Queda derogada la Instrucció 3/2009.

Disposició transitòria

En el decurs d'un any, com a màxim, des de la publicació d'aquesta Instrucció, s'han d'ajustar els registres informàtics del Sistema d'Informació Penitenciària de Catalunya (SIPC) per tal de donar resposta als canvis introduïts en aquesta Instrucció, i especialment aquells per adaptar la documentació i llistats d'ús intern conforme al nom triat d'acord amb la identitat de gènere sentida.

Disposició final

Aquesta Instrucció entra en vigor des del moment de la seva signatura. S'ha de llegir en la primera reunió del Consell de Direcció que tingui lloc després de rebre-la al centre penitenciari, perquè se'n tingui constància i se'n prengui coneixement, i s'ha de difondre en els termes establerts a l'article 13.2.d) 2) del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, aprovat pel Decret 329/2006, de 5 de setembre.

En rebre-la, s'ha de notificar la recepció a la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima.

En cas de dubte o necessitat d'interpretació d'aquesta Instrucció, s'ha d'adreçar la consulta a la Sub-direcció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat d'aquesta Secretaria.

El secretari de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima